

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті розкрито зміст поняття «готовність до професійної діяльності». Розглянуто суть процесу готовності на основі праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. Представлено порівняльний аналіз готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, соціальний працівник, соціальна робота.

В статье раскрыто содержание понятия «готовность к профессиональной деятельности». Рассмотрена сущность процесса готовности на основе исследований отечественных и зарубежных ученых. Представлен сравнительный анализ готовности будущих социальных работников к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, социальный работник, социальная работа.

The article reveals the content of the concept of «readiness for professional activity». The essence of readiness process on the basis of domestic and foreign scientists is considered. The comparative analysis of readiness of future social workers for professional activity is carried out.

Key words: readiness for professional activity, social worker, social work.

Постановка проблеми. Стрімкі соціально-економічні перетворення, що відбуваються сьогодні в соціальній сфері української держави, актуалізують потребу суспільства у професійній підготовці фахівців із соціальної роботи. Спеціаліст соціальної сфери відповідно до своїх професійних обов'язків покликаний сприяти гармонізації взаємовідносин між людьми, розвивати в них здатність та вміння протидіяти соціальним колізіям, упроваджувати ефективні, із соціально-педагогічного погляду, рішення та програми в різноманітних сферах соціальної практики і політики, що допомагають людині віднайти душевну рівновагу та досягти соціального благополуччя.

Діяльність соціальних працівників реалізується через функціонування різноманітних соціальних служб із надання соціально-побутових, соціально-медичних, психолого-педагогічних, соціально-правових

послуг та матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації й реабілітації громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Зважаючи на вищевикладене, виникає необхідність проаналізувати готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності відповідно до вимог суспільства щодо цих фахівців.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Упродовж останніх років з'явилася низка робіт, в яких безпосередньо чи у зв'язку із вивченням інших проблем досліджуються питання професійної підготовки соціальних працівників. Різні аспекти готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності розглядали Т. В. Аветісян, Т. А. Голубенко, Н. М. Горішна, І. А. Зимня, В. В. Камаєва, А. В. Мудрик, К. В. Рейда, О. В. Плахотнік, Р. Д. Санжаєва, Н. А. Сейко, С. А. Товщик, О. І. Тополь та ін.

Теоретичні засади змісту професійної підготовки до соціального працівника обґрунтовано у працях О. В. Безпалько, Р. Х. Вайноли, О. Г. Карпенко, А. Й. Капської, В. В. Савіцької, В. В. Бочарова, І. Д. Звереві, І. І. Миговича, В. І. Сидорова, Л. Т. Тюпті.

Фундаментальні підходи до визначення професіоналізму в соціальній роботі досліджені Г. М. Лактіоновою, С. М. Калаур, І. М. Трубавіною, І. Д. Пешою, М. В. Фірсовим.

Мета статті – окреслити основні вимоги щодо змісту і сутності формування готовності майбутнього соціального працівника до власної професійної діяльності на основі вітчизняних і зарубіжних досліджень; проаналізувати та порівняти результати практичного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, соціальному працівникові доводиться працювати з людьми, можливості та ресурси яких не дозволяють вирішувати проблеми самостійно. Різний характер соціальних проблем і життєвих ситуацій, своєрідність особистості кожного клієнта вимагають від фахівця сфери соціальної роботи не лише відповідного рівня знань та вмінь застосування їх на практиці, а й психологічної готовності до самостійної професійної діяльності.

Сьогодні існує нагальна потреба у розширенні бази знань майбутнього спеціаліста та підвищенні якості його професійної підготовки, а як наслідок –

порушується питання стосовно ґрунтового дослідження формування в майбутнього фахівця професійних навичок і особливостей становлення його особистості у процесі професійної підготовки.

Вивчаючи проблему готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності, вважаємо за потрібне виокремити основні підходи до даної тематики на основі праць вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Л. О. Кандибович зауважує, що готовність – це первинна фундаментальна умова успішного виконання будь-якої професійної діяльності [2, с. 50]. О. Отич зі свого боку вважає, що готовність є результатом і показником якості підготовки і реалізується та перевіряється безпосередньо через діяльність [6].

Та найчастіше термін «готовність» тлумачать як здатність до здійснення діяльності. Так, аналіз літератури з проблеми готовності до діяльності засвідчив, що перші фундаментальні дослідження цього питання були зроблені колективом грузинських учених-психологів на чолі з Д. М. Узнадзе. Саме вони дали визначення поняттю «готовність суб'єкта до дії», окреслили умови її виникнення та зробили висновки, що «у випадку наявності будь-якої потреби і ситуації її задоволення в суб'єкта виникає специфічний стан, який можна охарактеризувати як його готовність та установку до здійснення певної діяльності, спрямованої на задоволення його актуальної потреби» [9].

У сучасній літературі термін «готовність до виконання діяльності» трактують по-різному. Зокрема, готовність визначають як: наявність здібностей (С. Л. Рубінштейн, Б. Г. Ананьєв); якість особистості (К. К. Платонов); знання про професію та практичні вміння і навички (Л. В. Романенко, В. В. Серіков) [7].

Ґрунтовний аналіз означеного питання здійснила З. Н. Курлянд, яка визначила готовність до діяльності як цілісну інтегровану якість особистості, що найбільш повно описує емоційну, когнітивну та вольову мобільність особи в момент включення в діяльність [4].

А. В. Мудрик характеризує поняття готовності до професійної діяльності як «комплекс професійно-значущих якостей особистості, що включає здібності, характер, темперамент і характеристику психічних процесів працівника» [5].

О. Г. Карпенко зауважує, що «формування професійної діяльності соціального працівника має здійснюватися на основі єдності теорії і практики навчання, реалізації у навчальній діяльності репродукції і творчості, раціонального і емоційного...» [3, с. 55]. При цьому професійна підготовка майбутніх соціальних працівників має ґрунтуватися на основних дидактичних принципах (фундаментальності, системності, єдності логічного та історичного, єдності суспільного та особистісного, єдності теорії і практики), що дозволяє стверджувати про можливість створення педагогічної моделі професійної діяльності майбутнього соціального працівника [3, с. 56].

Д. В. Данко розглядає готовність майбутніх соціальних працівників до застосування технологій медико-соціальної роботи як «стійке особистісне утворення, в якому інтегровані мотиви, емоції, знання і вміння майбутнього фахівця, що зумовлюють ефективне вирішення проблем, пов'язаних із відновленням, збереженням та зміцненням здоров'я населення» [1].

С. Ю. Сургова характеризує готовність майбутнього соціального працівника до превентивної діяльності як «найвищий рівень професійної компетентності майбутніх соціальних працівників, що передбачає оволодіння студентами системою соціально-педагогічних знань, умінь, навичок, їх активну громадянську позицію, здатність вирішувати творчі завдання превентивного спрямування, прогнозувати і моделювати ситуації попередження негативної соціалізації, наявність гнучкого професійного мислення і високого рівня правової культури» [8].

Таким чином, готовність до професійної діяльності – це цілісна інтегрована якість особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну та вольову вибірку прогноуючу мобілізаційність у момент включення в діяльність певної спрямованості. Готовність виникає на основі досвіду людини, що ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб, об'єктивації її предмета і способів взаємодії з ним.

Із метою виявлення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності нами було здійснено порівняльний аналіз двох опитувань, проведених у різні роки серед студентів навчальних закладів різного рівня акредитації м. Житомира.

Перше опитування відбувалося впродовж вересня – листопада 2011 року, в ході якого було опитано 21-го респондента (усі – випускники ДВНЗ I рівня акредитації «Житомирський технологічний коледж» за спеціальністю «Соціальна робота»; освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст»; роки навчання – 2007-2011).

Аналізуючи відповіді учасників опитування, було виявлено, що:

- 8 студентів продемонстрували високий рівень готовності до обраної професії;

- 12 студентів показали недостатній рівень готовності (основна причина – 4 особи перебували в декретній відпустці, а 8 досі не усвідомили свого вибору);

- 1 студентка виявила низький рівень готовності, що згодом позначилося на зміні нею обраної професії.

Друге опитування відбувалося впродовж грудня 2017 року – лютого 2018 року. Ним було охоплено 11 респондентів (усі – випускники ПНЗ IV рівня акредитації «Житомирський економіко-гуманітарний інститут Університету «Україна» за спеціальністю «Соціальна робота»; освітній рівень «магістр»; роки навчання – 2015-2017).

Проаналізувавши відповіді респондентів, можемо констатувати, що:

- 10 студентів показали високий рівень готовності;

- 1 студент продемонстрував низький рівень готовності, як наслідок – проблема реалізації в обраній професії.

Провівши порівняльний аналіз вищеозначеного пілотного дослідження, можемо зробити такі висновки: низька готовність молодих спеціалістів до роботи соціальними працівниками після закінчення коледжу, порівняно із випускниками-магістрами, насамперед свідчить про несвідомий вибір ними майбутньої професії, їх психологічну неготовність до роботи з клієнтами, незадоволеність умовами праці та заробітною платнею.

Однак при цьому варто пам'ятати, що професія соціального працівника в Україні з'явилася порівняно недавно, а отже, не було сприятливих можливостей для її розвитку. Крім того, випускники 2011 року

були одними з перших, хто опанував дану професію, тобто, не всі мали змогу проявити себе в обраній галузі. Здобувши освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, випускники стикнулися ще з однією проблемою – чимало роботодавців хотіли бачити у своєму підпорядкуванні спеціалістів із повною вищою освітою.

Висновки. Таким чином, усвідомлення майбутніми фахівцями власних мотивів і своєї значущості в обраній професії, прагнення до самореалізації та вдосконалення своїх знань, умінь і навичок, становлення соціально-го працівника і розвиток його конкурентоспроможності потребує від майбутніх спеціалістів більш високого рівня готовності до майбутньої професії.

Перспективами подальших наших пошуків є дослідження компонентів готовності соціальних працівників до майбутньої професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Данко Д. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування технологій медико-соціальної роботи в професійній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / Д. В. Данко. – Тернопіль, 2015. – 25 с.
2. Дьяченко М. И. Психологическая готовность / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – М. : Наука, 1986. – 450 с.
3. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспект : монографія / О. Г. Карпенко ; за заг. ред. С. Я. Харченко. – Дрогобич : Коло, 2007. – 374 с.
4. Курлянд З. Н. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців / З. Н. Курлянд // Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития. – 2009. – № 1.
5. Мудрик А. К. Соціальний інтелект та соціальна компетентність / А. К. Мудрик // Практична психологія і соціальна робота / А. К. Мудрик. – 2006. – № 3. – С. 15–16.
6. Отич О. М. Підготовка вчителя початкових класів до виховної роботи в школі (на матеріалі пісенного фольклору): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / Олена Миколаївна Отич. – К., 1997. – 194 с.
7. Семенець Л. М. Змістовий аналіз професійної готовності майбутніх учителів математики / Л. М. Семенець. – К. : Освіта України, 2009. – С. 96–100.
8. Сургова С. Ю. Формування готовності о превентивної діяльності майбутніх соціальних працівників у вищому навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / С. Ю. Сургова. – Луганськ, 2012. – 19 с.
9. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д. Н. Узнадзе. – Тбилиси, 1961. – 351 с.

Дата надходження до редакції: 28.03.2018 р.